

VANEMLUSE TOETAMISE VALDKONDADEÜLENE TEGEVUSKAVA 2024–2030

SOTSIAALMINISTEERIUM

SISUKORD

PRAEGUNE OLUKORD _____	1
PROBLEEMKOHAD _____	2
PÕHIMÕTTED TEEMADEGA TEGELEMISEL _____	2
TEGEVUSPLAAN _____	3
TEGEVUSSUUNAD _____	4
VALDKONDADEÜLENE TEGEVUS VANEMLUSE TOETAMISEKS _____	4
ÕIGUSKAITSEVALDKOND _____	6
TERVISEVALDKOND _____	7
SOTSIAALVALDKOND _____	8
ÜLDHARIDUS _____	10
MITTEFORMAALHARIDUS _____	12
Vanemluse toetamise rahastuse ülevaade Sotsiaalministeeriumis _____	14
Ettepanekud vanemlust toetavate ennetustegevuste jätkusuutlikuks rahastamiseks _____	16

VANEMLUSE TOETAMISE VALDKONDADEÜLENE TEGEVUSKAVA 2024–2030

Tegevuskava ja ettepanekute koostamine on seotud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi tegevuse 9.1.24 „Tagame lastele ja peredele suunatud ennetusprogrammide jätkusuutliku rahastuse“ ettepanekutega vanemlusprogrammide pakkumise ja jätkusuutliku rahastamise kohta.

Vanemluse toetamise valdkondadeülene tegevuskava on strateegiline dokument, milles on sõnastatud Eesti vanemluse toetamise suunad, mille saavutamise nimel järgmised kuus aastat ühiselt tegutseda.

Tegevuskava põhineb:

- **strateegia „Eesti 2035“** põhimõttel – kujundame tervikliku rahvastiku- ja perepoliitika kestliku rahvastiku ja heaolu tagamiseks;
- **heaolu arengukaval 2023–2030.**

Heaolu arengukava 2023–2030 eesmärk:

Eesti on hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.

PRAEGUNE OLUKORD

Lastega pered vajavad juba lapse ootusest peale tuge ja toetust. Sageli tunnevad vanemad end ilma vajaliku toetuseta, eriti pärast lapse sündi. Eestis on sünnitusjärgse depressiooni risk ligikaudu 20%, esma- ja korduvsünnitajate puhul on tõenäosus sama (Uriko ja Liik 2021). Paljud vanemad ei julge abi paluda ning neil puuduvad oskused ja teadmised probleemide ennetamiseks ja varajaseks reageerimiseks. Eestis satub turvakodusse igal aastal ligi 300 last ning kinnise lasteasutuse teenust saab 70 last. Abi saamine on killustunud ja teenused, mis peaksid pakkuma tõhusaid ennetavaid meetmeid peredele kohalikul tasandil, ei ole piisavalt

kättesaadavad. Teenused on hajutatud ja killustunud ning puudub ühtne lähenemisviis, mis teeb abisaamise peredele keeruliseks.

PROBLEEMKOHAD

- lapsevanemad ei saa kogu lapse elukaare vältel piisavalt tuge ja toetust laste kasvatamisel;
- haridusasutused ei suuda piisavalt toetada ega nõustada lapsevanemaid vanemluse teemadel, isegi kui nad seda aktiivselt otsivad, näiteks lasteaiast või koolist;
- paljud vanemad ei julge abi paluda ning neil puuduvad vajalikud oskused ja teadmised probleemide ennetamiseks ja varajaseks reageerimiseks;
- lapsevanematel pole selget nägemust, kuidas lapse eri vanuseetappe toetada;
- probleeme märgatakse sageli alles siis, kui need on juba välja kujunenud, abi saamine on aga keeruline ja killustunud;
- lapsevanemad on oma rollis ning lapse arengu ja heaolu tagamise kohustuste täitmisel ebakindlad. Abi otsimisel lisab segadust ebaselge rollijaotus sotsiaalsüsteemi, haridusasutuste ja tervishoiusüsteemi vahel, kus puuduvad kindlad piirid selle kohta, milline osapool vastutab konkreetsete lapsevanemate vajaduste rahuldamise eest;
- eri valdkondade spetsialistidel ei ole piisavalt teadmisi ega oskusi vanemluse toetamiseks;
- lastega töötavad spetsialistid suunavad vanemaid abi saama eri spetsialistide poole, kuid sageli jääb abi keeruka teekonna tõttu saamata, mis süvendab probleeme veelgi.

PÕHIMÕTTED TEEMADEGA TEGELEMISEL

Eesmärkide saavutamiseks:

- toetame peresid varakult juba lapseootuse ajast;
- seisame valdkonna prioriteetsuse ja ressursside eest;
- väärtustame ja koolitame laste ja peredega töötavaid spetsialiste;
- pakume lastega peredele tuge kodu lähedal ja ühest kohast;
- eelistame ja toetame tulemuslikke ennetustegevusi ning panustame ennetustegevuste uurimisse;
- suuname kohalikul tasandil pakutavaid toimivaid ennetustegevusi regulaarselt, mitte lühikest aega, et vältida ebavõrdsuse suurenemist.

Lähtume valdkondadeülese ennetuse tegevussuundadest¹:

1. Ennetustegevuste planeerimine ja elluviimine lähtub andmetest ja analüüsides.
2. Eelistatakse ja toetatakse tõenduspõhiseid ja tulemuslikke sekkumisviise.
3. Ennetustegevuste elluviijad on pädevad ja oskavad oma tegevusi hinnata.
4. Tõenduspõhised sekkumised eri valdkondades on kättesaadavad igas lapse elukaare etapis.
5. Avalikkus ja otsustajad teavad, mis on tõenduspõhine ennetus ja miks on ennetusse panustamine oluline.
6. Ennetusvaldkonna rahastamine on kasvanud ning projektipõhisuselt on liigunud eelarvepõhisele rahastusele.

TEGEVUSPLAAN

Sotsiaalministeerium koordineerib tegevuskava valdkondadeülest koostamist. Tegevuskava koostatakse kuueks aastaks ja see on elav dokument, mida seiratakse kaks korda aastas. Tegevused jagatakse prioriteetsuse järjekorras kaheks: eesmärgist tulenevad tegevused, millega alustatakse esmajärgus, ja tegevused, mille tulemused saavutatakse pikema aja jooksul.

- Ennetusnõukogu laste heaolu töörühma juures hakkab koos käima vanemluse toetamise töörühm, kes vastutab vanemluse tegevuskava eesmärkide täitmise ja elluviimise eest.
- Laste heaolu töörühm hakkab kaks korda aastas tegema ennetusnõukogule ülevaadet tegevuskava täitmisest.
- Koostatakse kaasamiskava (2024).
- Koostatakse vanemluse toetamise tegevuskava (2025).

¹ Valdkondadeülese ennetuse eesmärgid ja tulemusindikaatorid aastateks 2022–2025
<https://www.just.ee/sites/default/files/documents/2023-03/V%C3%9CE%20joonis%20numbritega.pdf>.

TEGEVUSSUUNAD

- 1. Strateegiline juhtimine**
 - Tugevdada ja koordineerida valdkondadevahelist koostööd ja juhtimist, et luua ühine ja integreeritud lähenemisviis vanemluse toetamiseks.
- 2. Spetsialistide teadmiste ja oskuste parandamine vanemluse valdkonnas**
 - Arendada eri valdkondade spetsialistide teadmisi ja oskusi vanemluse toetamise valdkonnas.
- 3. Lapsevanema vanemlike teadmiste ja oskuste arendamine**
 - Arendada lapsevanemate teadmisi ja oskusi, et toetada laste arengut ja heaolu kõigis arenguetappides.
- 4. Pere ja haridusasutuste koostöö tugevdamine**
 - Kirjeldada pere ja haridusasutuste töötajate teadmisi ja oskusi lapse toetamisel. Luua koostööformaadid pere ja haridusasutuste vahel lapse toetamiseks.
- 5. Pere ning tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi koostöö tugevdamine**
 - Korraldada tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis teenuste saamine lastevanematele lihtsalt ja mugavalt.

VALDKONDADEÜLENE TEGEVUS VANEMLUSE TOETAMISEKS

Vastutavad ministeeriumid: SOTSIAALMINISTEERIUM, HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM, KULTUURIMINISTEERIUM, JUSTIITSMINISTEERIUM, SISEMINISTEERIUM

Praegune probleem

Iga valdkond tegeleb vanemate ja laste probleemidega iseseisvalt, puudub valdkondadeülene tervikpilt ja koostöö. Puuduvad ühised eesmärgid ja struktuur, mis võimaldaks valdkondadevahelist koostööd ja arusaama vanemluse valdkonnast saadavast kasust. Samuti ei ole igas valdkonnas määratud selget vanemluse valdkonna eestvedajat, mis tekitab segadust rollide ja vastutuse osas. Vajadus on kompetentsikeskuse järele, mis aitaks poliitikakujundajatel luua pikaajalist vaadet ennetusele, langetada otsuseid ennetus- ja sekkumisprogrammide valikul, pakuks baas- ja täiendkoolitusi spetsialistidele ja looks vajalikke materjale vastavalt valdkonna vajadustele.

Eesmärk

On loodud tegevuskava, kus on seatud valdkondadeülesed eesmärgid vanemluse toetamiseks ja pandud paika koostööstruktuur. Vanemluse teemadel on igas valdkonnas määratud eestvedaja(d) ning poliitikakujundajad on toetatud vajalike andmete ja uuringutega, mis toetavad otsuste tegemist valdkonna eesmärgi saavutamisel. Tegevusi ja ressursse nende elluviimiseks planeeritakse ühiselt.

Valdkondadeülene tegevus:

1. Igas valdkonnas on vanemluse toetamise teemade kindel eestvedaja (inimene ja ettenähtud tööaeg) (2024).
2. Koostatakse kaasamiskava (2024).
3. Koostatud on vanemlust toetav tegevuskava vastutajate ja tähtaegadega (2025).
4. Kokku on lepitud koostööstruktuur, eesmärgid ja fookused ning mõõdikud tulemuste hindamiseks (2025).
5. Koostatud on *onepager* vanemluse toetamise kasuteguritest ja rahalisest kokkuhoiust (2026).
6. Kokku on lepitud valdkondadeülene kommunikatsiooniplaan (2025).
7. Igale ennetuse teadusnõukogu poolt hinnatud vanemluseteemalisele ennetustegevusele määratakse vastutav ministeerium või allasutus, kes tagab vastava tegevuse arendamise ja rakendamise rahastuse (2026).
8. Hinnatakse ennetustegevuste tulemuslikkust igas valdkonnas.
9. Tehakse KOV-i sisemiste ressursside analüüs ennetustegevuste süsteemsemaks pakkumiseks.
10. Koostatakse vajaminevate ressursside kaardistus (tööaeg, raha, inimesed) (2025).
11. Lepitakse kokku valdkondadeülene tegevuste ressursside planeerimine (2026).
12. On moodustatud kompetentsikeskus (koht, mis koordineerib tegevust, uuendab materjale, korraldab baas- ja täiendkoolitusi või annab sisendi, toetab eriküsimustes asutusi ja spetsialiste) (2026).
13. Andmete valdkondadeülene liikumine on tagatud.

Eeldus:

- vastutavad ministeeriumid lähtuvad vanemluse toetamise tegevustes käesolevas dokumendis kirjeldatud põhimõtetest ja valdkondlikest eesmärkidest.

ÕIGUSKAITSEVALDKOND

Vastutavad ministeeriumid: JUSTIITSMINISTEERIUM JA SISEMINISTEERIUM

Seotus teiste arengukavade ja strateegiatega:

- **Vägivalla ennetuse kokkulepe** – vägivallaennetus peab algama laste ja perede toetamisest ning lapsevanemate vanemlike oskuste arendamisest.
- **Siseturvalisuse arengukava** – terviklikum ja igäihe panusel põhinev ennetustöö turvalisuse tagamiseks.
- **Eesti narkopoliitika aastani 2030** – aastaks 2030 oleme asendanud projektipõhise ennetustöö süsteemse ja jätkusuutlikult rahastatud tegevusega.

Praegune probleem

Ennetustegevusega alustatakse sageli liiga hilja ja teenused, nagu kooli sotsiaalpedagoog või psühholoog, pole haavatavatele rühmadele alati kättesaadavad. Algkoolilastele pakutakse tihti mitut tegevust, samas kui vanemate kooliastmete õpilastele ennetustegevus puudub. Ennetust nähakse pigem probleemide lahendamisenä kui nende ärahoidmisena. Lisaks on ennetustegevuse tulemuslikkuse hindamine keeruline, sest enamik rahastusallikaid toetab tegevusi, mitte nende mõju hindamist.

Eesmärk

Vägivallaennetus peab algama laste ja perede toetamisest, lapsevanemate vanemlike oskuste arendamisest ja neile sotsiaalsete oskuste õpetamisest ning laste positiivse koolielu, noorsootöö ja huvitegevuse mitmekesistamisest ja kättesaadavuse parandamisest. Ennetustegevuste ulatuse ja mõju suurendamiseks tuleb neid ellu viia keskkondades, kus inimesed regulaarselt aega veedavad, näiteks pereüritustel, koolis, spordi- ja huviringides. Tulemuslike sekkumiste kasutamisele tuleb tagada pikaajaline toetus ja nende laialdane rakendamine, et saavutada mõju laste ja perede heaolule. Senisest enam on vaja eri sihtrühmadele suunatud sekkumisi ehk mitmekülgeid programme ja lahendusi, mida pakkuda nii riigi kui ka kohalikul tasandil.

Õiguskaitsevaldkond

1. Rakendatakse tulemuslikke ennetustegevusi ning tagatakse nende kättesaadavus eri sihtrühmadele.
2. Ennetustegevuste tulemuslikkust ja skaleeritavust uuritakse ning tõendatuse leidmisel tagatakse nende kättesaadavus.
3. Uusi ennetustegevusi planeeritakse ühiselt teiste riigiasutustega.

4. Spetsialistid omavad lastevanemate toetamise pädevust.

TERVISEVALDKOND

Vastutav ministerium: SOTSIAALMINISTEERIUM

Seotus teiste arengukavade ja strateegiatega:

- **Tervisekassa arengukava** – inimesed oskavad oma tervist paremini hoida.
- **Eesti 2035** – Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed.
- **Rahvastiku tervise arengukava 2020–2030** – Eesti elanikud elavad kaua ja on võimalikult terved kogu elukaare jooksul ning nende tervis ja heaolu on hoitud ja toetatud elukeskkonna ja tervisesüsteemi kujundamise kaudu avaliku, kolmanda ja erasektori koostöös.
- **Eesti alkoholipoliitika roheline raamat** – tõkestada alaealiste alkoholarvitamist ja tagada turvaline keskkond, vähendada alkoholist tingitud kuritegevust, sotsiaalseid probleeme ja tervisekahjusid. Uus roheline raamat on koostamisel ja tegevused (sh ennetus) on kokku leppimisel.
- **Eesti narkopoliitika aastani 2030** – tagada, et kõik valdkonnas kasutatud ennetussekumised oleksid mõjusad ja jõuaksid rohkemate inimesteni.

Praegune probleem

Eesti vajab riiklikul tasandil süsteemsemat ennetustegevust lapseootel ja sünnitanud naiste ning nende perede vaimse tervise toetamisel. Lapsevanemad tunnevad, et jäävad oma muredega pärast lapse saamist üksi. Kuni 20% naistest kogeb sünnitusjärgset depressiooni, mis on suurim lapse ja naise heaolu riskitegur. Lapsevanemad vajavad nõu ja tuge uute rollidega kohanemisel.

Eesmärk

Eesmärk on tagada tervishoiutöötajate ja teiste spetsialistide kompetentsus vanemluse toetamisel ning rakendada tulemuslikke ennetustegevusi ja tagada nende kättesaadavus eri sihtrühmadele. Oluline on tagada vanemlust toetavate sekkumiste kättesaadavus last ootavatele peredele ja sünnitusjärgsete koduviitide tegemine. Prioriteediks on laste ja perede järjepidev toetamine lapse ootusest alates ning vanemate vaimse tervise murede varajane märkamine ja neile vajaliku abi osutamine.

Tervisesüsteem:

1. tervisesüsteemis töötavad spetsialistid omavad vanemate toetamise pädevust;
2. rakendatakse tulemuslikke ennetustegevusi ning tagatakse nende kättesaadavus eri sihtrühmadele;
3. ennetustegevuste tulemuslikkust ja skaleeritavust uuritakse ning tõendatuse leidmisel tagatakse nende kättesaadavus, näiteks sünnitusjärgsete koduviitide tegemine;
4. kohandatakse ja arendatakse tulemuslikke ennetustegevusi seni katmata sihtrühmadele, sealhulgas väheintensiivsed sekkumised (koolitused/vestlusringid last ootavatele vanematele) ja 0–2-aastaste laste vanemate vanemlike oskusi arendav tegevus.

Eeldused:

- tervishoiuspetsialisti baas- ja täiendkoolitused vanemluse süsteemsemaks toetamiseks;
- tervishoiu rahastajad, juhid ja spetsialistid mõistavad oma vastutust ja ülesandeid lastevanemate toetamisel, et soodustada laste arengut ning ennetada tervise- ja heaoluprobleeme;
- info liigub oluliste osapoolte vahel (nt ämmaemandad, perearstid, KOV ja riik);
- spetsialistile on loodud kompetentsikeskus (koht, mis koordineerib tegevust, uuendab materjale, teeb baas- ja täiendkoolitusi või annab sisendi, toetab eriküsimustes spetsialiste).

SOTSIAALVALDKOND

Vastutav ministerium: SOTSIAALMINISTERIUM

Seotus teiste arengukavade ja strateegiatega:

- **Heaolu arengukava 2023–2030** – Eesti on hea paik pere loomiseks ja laste kasvatamiseks ning Eesti lapsed on õnnelikud, kasvades hoolivas, kaasavas, turvalises ja arendavas keskkonnas.
- **Vaimse tervise tegevuskava 2023–2026** – laste ja noorte vaimse tervise toetamiseks teevad kõik riigiasutused tõhusat ja koordineeritud koostööd, välja on töötatud poliitikalahendused ja tegevused, mille elluviimiseks on vajalik rahastus olemas.
- **Erivajadustega laste tugisüsteemi reform** – lastele sotsiaal-, tervise- ja haridusvaldkonnas integreeritud vajaduspõhise toe pakkumise ning hindamiste konsolideerimise kava.
- **Siseturvalisuse arengukava 2023–2030** – teha ennetus- ja koostööd valdkondade vahel senisest mõjusamalt; kasutada püsivaid koostöövorme, mis põhinevad kogukonnakesksel lähenemisel ja võrgustikutööl.

- **Vägivallaennetuse kokkulepped 2021–2025** – perevägivalla ennetamine ja vähendamine.

Praegune probleem

Lapsevanemaks saamine on üks olulisemaid ja samas ka väljakutseid pakkuvamaid rolle. Väljakutsed hõlmavad vanemlikke oskusi ja vaimset heaolu, olles olulised nii vanema enda toimetuleku, toimivate peresuhete kui ka lapse arengu toetamise seisukohalt.

Laste väärkohtlemise peamisi põhjuseid on ühiskonnas levinud hoiakud laste kasvatamise ja lapsevanemaks olemise suhtes. Täiendavalt on vaja tagada eri vanuses laste vanematele veelgi tõhusam vanemlusprogrammide üle-eestiline kättesaadavus. Vanemate ja laste suhted on muutunud kiire elutempo ja perevormide paljususe taustal keerukamaks ning muutumas ühiskonnas vajatakse oskusi, kuidas hoida ja luua usalduslikke ja lähedasi suhteid. Oluline on, et vanem oskaks märgata lapse tegelikke vajadusi ja neile toetavalt reageerida.

Eesmärk

Vanemluse toetamise eesmärk on luua toetav keskkond laste kasvatamiseks, arendades ja pakkudes järjepidevalt vanemlust toetavaid teenuseid, mis toetavad positiivset vanemlust, paari- ja peresuhteid ning panustavad abivajaduse varajasse märkamisse ja probleemide ärahoidmisse.

Sotsiaalvaldkond:

1. rakendatakse tulemuslikke ennetustegevusi ning tagatakse nende kättesaadavus eri sihtrühmadele;
2. kohandatakse ja arendatakse tulemuslikke ennetustegevusi seni katmata sihtrühmadele, sealhulgas väheintensiivsed sekkumised nagu veebipõhine õpe ja iseseisvalt läbitavad materjalid, 8–12-aastaste käitumisraskustega (sh ATH) laste vanematele suunatud vanemlusprogramm;
3. ennetus- ja peretöökeskuste (Perepesa) laiendamine üle Eesti, et teenused oleksid kättesaadavad lapsevanema elukohas ja n-õ ühe ukse kaudu;
4. vanematele antakse järjepidevalt teadmisi lapse erinevatest arenguetappidest ning nõustatakse, kuidas ennetavalt märgata ja toetada lapse arengut;
5. valdkondadeülest koostööd toetava andmevahetuse loomine;
6. lastevanematele on kättesaadav tõenduspõhine info vanemlusest ja lapse arengu toetamisega seotud teemadest kasutajasõbralikul ja pidevalt täieneval platvormil (nt veebileht Tarkvanem.ee);
7. lapsevanemaks saamise teekonnakaart Eesti.ee keskkonnas (võimalik sidumine sündmusteenusega).

Eeldused:

- ennetust ja vanemlust mõistetakse sarnaselt ning eesmärgid on ühiselt seatud;
- igas valdkonnas on vanemluse toetamise teemade eestvedaja;
- kohalikul tasandil toimub kvaliteetne valdkondadeülene võrgustikutöö;
- rahaliste vahendite lisavajadus on kaardistatud;
- KOV-i sisemiste ressursside analüüs ennetustegevuste süsteemsemaks pakkumiseks.

ÜLDHARIDUS

Seotus teiste arengukavade ja strateegiatega:

- **Haridusvaldkonna arengukava** – strateegiline eesmärk 1: õpivõimalused on valikurohked ja kättesaadavad ning haridussüsteem võimaldab sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel, selleks tagatakse paindlikud õpivõimalused, kvaliteetse hariduse kättesaadavus ja toetatud õpe, et vähendada õppest väljalangemist ja õppe katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali.
- **Haridusvaldkonna arengukava** – strateegiline eesmärk 2: Eestis on pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid, mitmekesine õpikeskkond ning õppijast lähtuv õpe.

Vastutav ministeerium: HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM

Praegune probleem

Lastevanematel pole piisavalt teadmisi ega oskusi, et märgata oma lapse võimalikke eripärasid. Ja kui neid ka märgatakse, ei osata kellegi poole pöörduda, sest ei ole piisavalt infot, kes võiks abi pakkuda. Tihti otsustavad vanemad haridustöötajatega oma lapse erivajaduste kohta käivat infot mitte jagada, mis omakorda raskendab õigel ajal sekkumist – kui haridusasutus probleemi tuvastab, on läinud juba palju väärtuslikku aega, kui oleks saanud last teadlikumalt toetada. Lapsevanemad on kooliellu vähe kaasatud ning arusaamatused ja konfliktid on kerged tekkima.

Eesmärk

Lapsevanemad on toetatud, neil on teadmised lapse arenguetappidest ja oskused märgata lisatoe vajadust. Lapsevanemad teavad, kuhu abi saamiseks pöörduda ja pöördumist peetakse normaalseks. Tuleb normaliseerida mõtteviis, et erivajadused ei ole midagi, mida peab varjama,

vaid vastupidi – mida kiiremini vajadused tuvastatakse, seda kiiremini saab sekkuda ja vajalikku tuge pakkuda. Haridustöötajatel on teadmised ja oskused vanemluse toetamiseks ning see võimaldab neil aidata kaasa koostööle kodu ja haridusasutuse vahel.

Alusharidus:

- 1) lasteaia ja kodu koostöömudelite loomine ja testimine;
- 2) spetsialistid omavad vanemate toetamise pädevust;
- 3) lastevanemate haridusasutuse ellu kaasamise võimaluste arendamine, sealhulgas lastevanematele koolituste pakkumine, vanematekogud, kogukonna kool jmt;
- 4) vanematele antakse järjepidevalt teadmisi lapse erinevatest arenguetappidest ning nõustatakse, kuidas ennetavalt märgata ja toetada lapse arengut;
- 5) haridusasutuste juhtide ja personali hoiakute kujundamine vanemlust toetavaks;
- 6) igas lasteaias on tagatud sotsiaalpedagoogi teenus, kes omab pädevust lastevanemate toetamiseks.

Põhiharidus:

- 1) kooli ja kodu koostöömudeli loomine ja testimine (toimiv võrgustik lapse ümber); spetsialistid omavad vanemate toetamise pädevust;
- 2) vanematele antakse järjepidevalt teadmisi lapse erinevatest arenguetappidest ning nõustatakse, kuidas ennetavalt märgata ja toetada lapse arengut;
- 3) lastevanemate haridusasutuse ellu kaasamise võimaluste arendamine, sealhulgas lastevanematele koolituste pakkumine, arenguestlused jmt;
- 4) haridusasutuste juhtide ja personali hoiakute kujundamine;
- 5) õpetajate ja haridusasutuste muu personali SEL-oskuste arendamine; koolide õppekavade SEL-oskuste õpe.

Eeldused:

- lasteaia personali baas- ja täiendkoolitused vanemluse süsteemsemaks toetamiseks (SEL-oskuste arendamine + kuidas SEL-oskusi vanematele edasi anda);
- selged vastutusvaldkonnad / alushariduse roll vanemluse toetamises kokku leppida (lapsevanem / lasteaia personal, KOV-i võrgustik);
- spetsialistile loodud kompetentsikeskus (koht, mis koordineerib tegevust, uuendab materjale, teeb baas- ja täiendkoolitusi või annab sisendi, toetab eriküsimustes spetsialiste);
- süsteemne teadmiste, oskuste ja kogemuste jagamine;
- piisav aeg rollidega kohanemiseks;

- terviklik koostöö lapsevanema, kooli ja KOV-i võrgustike vahel;
- lapsevanemad, sealhulgas keerukad vanemad on kooliellu kaasatud;
- Haridus- ja Teadusministeerium väljendab selgelt oma hoiakuid kooli ja kodu koostöö tähtsusest ja lastevanemate toetamisest.

MITTEFORMAALHARIDUS

Seotus teiste arengukavade ja strateegiatega:

- [Sport 2030](#) – lastele ja noortele tagatakse sportimiseks eakohased ning turvalised olud.
- [Noortevaldkonna arengukava 2021–2035](#) – kvaliteetne noorsootöö (sh noorte huviharidus) on kättesaadav üle Eesti ning loob kõigile noortele võimalused mitmekülgseks arenguks, eduelamusteks, kogemuste pagasi rikastamiseks ja iseseisvumiseks.

Vastutavad ministeeriumid: [KULTUURIMINISTEERIUM](#), [HARIDUS- JA TEADUSMINISTEERIUM](#)

Praegune probleem

Eestis on lastel ja vanematel huvihariduse ja kultuuri valdkonnas vähene koostegemise harjumus, vanemad ei tutvusta lastele kultuuris osalemist. Lastevanemad ei sekku, kui huvihariduses rakendatakse sunnimeetodeid, nad ei tea, millist pädevust treenerilt või hobiringi juhendajalt nõuda. Huvihariduse spetsialistidel pole lapse arengust ega seda toetavatest tegevustest piisavalt teadmisi (sh uuemad kasvatuslikud võtted). Lapsevanemate jõuline sekkumine võistlustel ja esinemistel võib mõnikord tekitada probleeme, mõjudes negatiivselt nii laste kui ka juhendajate keskendumisele, võttes ära tegevusrõõmu ning võib viia ebavajalike pingete ja konfliktideni.

Eesmärk

Eesmärk on luua koostöömudelid huvihariduse ja kodu vahel ning jagada parimaid kogemusi, mis toetavad lapsevanemate ja spetsialistide koostööd. Lisaks soositakse huvihariduses välja töötatud käitumisjuhiste kasutuselevõttu, mille tulemusena tagatakse turvaline keskkond huvihariduse ja spordi valdkonnas, et vältida väärkohtlemist. Spetsialistide teadmised ja oskused vanemate kaasamises kui vanemluse toetamises on paranenud. Eesmärk on suurendada ühiskonna teadlikkust sellest, et huviharidus on oluline laste kaitsetegur ja et kõik lapsed ei pea huvihariduses osaledes keskendumise suurepärasele tulemustele.

Mitteformaalharidus:

1. Spetsialistid omavad vanemate toetamise pädevust.
2. Väärkohtlemise ennetamisel pannakse rõhku inimeste teadlikkuse tõstmisele, et luua turvaline ja toetav keskkond kõigile osalejatele.
3. Huvikoolid, alaliidud jms väärtustavad lastevanemate kaasamist ja osalemist ning pakuvad vanematele suunatud koolitusi lapse arengu toetamiseks (nt spordis, muusikas).
4. Lastevanemate hoiakute kujundamisega tegeletakse järjepidevalt, et toetada huvihariduse pakujate ja kodu koostööd.

Eeldused:

- koostöö koordineerimine (Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Haridus- ja Noorteamet, Sotsiaalministeerium, erasektor);
- Kultuuriministeerium ja Haridus- ja Teadusministeerium väljendavad selgelt oma hoiakuid huvihariduse pakkuja ja kodu koostöö tähtsusest ja lastevanemate toetamisest.

VANEMLUSE TOETAMISE RAHASTUSE ÜLEVAADE SOTSIAALMINISTEERIUMIS

Vanemahariduse ja vanemlust toetavate teenuste pakkumise ja arendamise eelarve on 2024. aastal planeeritud ligikaudu summas 3,3 miljonit eurot, millest 900 tuhat eurot on riigieelarvelised vahendid, millele lisaks toetame strateegilisi partnereid 400 tuhande euroga ja välisrahastusest lisandub arendusteks 2 miljonit eurot.

Tabel. Vanemluse eelarve 2024–2025

vahendid	2024	2025
riigieelarve TERE teenus 134	927 223	925 163
välisvahendid	2 027 112	1 665 665
strat.partnerlus (SoM)	400 000	400 000
Kokku:	3,3 miljonit	2,9 miljonit

TERE teenuse 134 „Vanemahariduse ja vanemlust toetavate teenuste pakkumine ja arendamine“ eelarve 2024. aastal on 927 223 eurot, mis on Tervise Arengu Instituudi alluvuses. Sellest rahastatakse vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ kättesaadavust ja teavitustegevusi 674 227 euroga ning veebilehe Tarkvanem.ee haldamist ja muid üldkulusid 252 627 euroga.

Sotsiaalministeeriumil saab 2024. aasta lõpuga läbi strateegilise partnerluse periood, mille viimase aasta eelarve on 400 000 tuhat eurot. Strateegilise partnerluse kaudu on aastatel 2025–2027 paanis rahastada Sotsiaalministeeriumi partnereid 1,2 miljoni euroga.

Välisvahenditest on viimasel perioodil (2023–2027) vanemaharidust ja vanemlust toetavate tegevuste, sekkumiste ja programmide arendamise rahastamiseks planeeritu 6,8 miljonit eurot.

Probleemi kirjeldus

2023. aastal sündis Eestis 10 721 last, vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ rahastas riik ligikaudu 1500 vanemale, mis ei kata kõigi toetust vajavate lapsevanemate vajadusi ega saavuta positiivset trendi vanemluse toetamiseks. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“ maksab riigile

aastas ligikaudu 630 000 eurot ja toetab 1200 lapsevanemat, samas kui mitmedimensiooniline pereteraapia maksab riigile aastas ligikaudu 728 000 eurot ja toetab ainult 100 peret.

Praegu on vanemluse toetamine alarahastatud, mis on tõstatanud vajaduse kujundada vanemluse jätkusuutlikkuse tagamiseks valdkondadeülesed vanemluse toetamise kokkulepped ja tegevuskava.

Sekkumisi või vanemlust toetavaid tegevusi riskiperedele rahastavad Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium ja Siseministeerium. Rahastus on killustunud, programmide elluviimine tugineb suuresti välisrahastusel ja suurel osal tegevustest ei ole väljumisstrateegiat, et riigieelarvest rahastamisele üle minna. Puudub tervikpilt sihtrühma vajadustest ja programmide mõjust sihtrühmale, mis tekitab olukorra, kus vahendid ei ole tulemuslikult sihitatud.

Praegu ei ole vanemlusprogrammide ja sekkumiste areng, sealhulgas tulemuslikkuse ja tõenduslikkuse uuringud, ennetustegevuste elluvijate hindamispädevuse parandamine ja teised hindamistegevused riigi poolt piisavalt ja süsteemselt rahastatud. Pikas plaanis tähendab see seda, et kauem toetatakse muu hulgas ka ennetustegevusi, mille tõendus ja tulemused ei ole teada.

Sihtasutustel, mittetulundusühingutel ja muudel partneritel, kes on vanemlusprogrammide ja sekkumiste elluvijad, ei ole rahastus tagatud, sealhulgas arendustegevusteks, mis kindlustaksid nende organisatsioonide ja nende poolt elluviidavate ennetustegevuste jätkusuutlikkuse, mistõttu ei ole teenuste tulemuslik elluviimine tagatud.

Välisvahendite toel kohandatakse ja töötatakse välja uusi vanemlust toetavaid sekkumisi seni katmata sihtrühmadele. Vanemlusprogramm „Imelised aastad“ on mõeldud 2–8-aastaste laste vanematele. Vajadus on pakkuda katmata sihtrühmadele (0–2-aastaste laste vanemad ja 8–12-aastaste laste vanemad) erineva intensiivsusega vanemlust toetavaid ennetustegevusi. Välisvahenditest rahastamise perioodi lõpuks on vaja leida riigieelarves kindel rahastus neile programmidele, mis on näidanud Eestis häid tulemusi, et tagada nende jätkusuutlikkus.

ETTEPANEKUD VANEMLUST TOETAVATE ENNETUSTEgevuste JÄTKUSUUTLIKUKS RAHASTAMISEKS

Probleemi ärahoidmine ja selle väljakujunemise ennetamine on riigile oluliselt säästlikum kui juba väljakujunenud probleemi tagajärgedega tegelemine.

Sellest tulenevalt on koostatud ettepanekud vanemlust toetavate ennetustegevuste jätkusuutlikuks rahastamiseks:

1. Erinevate ressursside (aeg, inimesed, raha) valdkondadeülene panustamine vanemlust toetamiseks toob kaasa kokkuhoiu, vähendades kulutusi tagajärgedega tegelemisele.
2. Vanemlust toetamise tervikpildi koondamine Sotsiaalkindlustusametisse

Ettepanek on tuua vanemlust toetavate valdkondade (vanemlustprogramm „Imelised aastad“ ja välisvahenditest tehtavad arendused, v.a VEPA käitumisoskuste mäng) üle Tervise Arengu Instituudist Sotsiaalkindlustusametisse, kuhu luuakse laste heaolu osakonda vanemlust toetamise talitus, mis hakkab koostöös teiste valdkondadega tegevuskava eesmärgi ellu viima. Vanemlust toetavate valdkonna teemad koos riigieelarveliste ja välisvahenditega on planeeritud liikuma Tervise Arengu Instituudist Sotsiaalkindlustusametisse alates 1. jaanuarist 2025.
3. Vanemlust toetavate ennetustegevuste kättesaadavuse laiendamise eesmärgil pakutakse ennetustegevusi tasuliselt ka näiteks kohalikul tasandil või tööandjate kaudu ning saadav ressurss suunatakse tagasi ennetustegevuste hindamiseks ja kvaliteedi hoidmiseks.
4. Programm „Imelised aastad“ valmistatakse ette vabaturule minekuks. Seejärel hakkab programmi tööd koordineerima erasektor.
5. Programmi „Imelised aastad“ vabaturule mineku tagajärjel vabanevad vahendid riigieelarves, mis jagunevad katmata sihtrühmadele ennetustegevuste arendamiseks ja hindamiseks ning olemasolevate ennetustegevuste jätkusuutlikkuse tagamiseks. Vabanenud vahendid jagunevad järgmiste prioriteetide vahel:
 - ennetuse teadusnõukogu poolt hinnatud vanematele suunatud ennetustegevuste arendamine, kvaliteedi hoidmine ja hindamine;
 - 0–2-aastaste laste vanematele suunatud ennetustegevused (vajab tegevuste rahastamiseks arutelu Tervisekassaga);
 - 2–8-aastaste laste vanematele suunatud ennetustegevused erinevatele ennetustasanditele;

- 8–12-aastaste laste vanematele suunatud ennetustegevused (ATH suunaga).

6. KOV-idele laieneb riigi osalise rahastusega vanemlust toetavate ennetustegevuste valik. Valikus on programmid, mille tõendatust ja mõju on positiivselt hinnanud ennetuse teadusnõukogu.

7. Vastutavad ministriumid hakkavad rahastama oma strateegilistest eesmärkidest lähtuvaid vanemlust toetavaid tegevusi ning prioriteedid kinnitatakse ühiselt ennetusnõukogu ministrite otsusega.

Lisaraha vajadus:

KOV-ides ennetus- ja peretöökeskuste (Perepesa) käivitamise toetamine tööjõukuludega. Võimalik katteallikas: välisvahendid või riigieelarve suurendamine vanemluse valdkonnas (lisaraha vajadus 2028–2029) peale välisvahenditest rahastamise perioodi lõppu kahel aastal 600 000 eurot.